

Apžvalgos, recenzijos

LIETUVIŠKA AUDINIŲ PRAGMONIMIKA

1. Įvadinės pastabos

1.1. Pragmonimas – graikiškos kilmės žodis (*pragma* „daiktas, prekė“, *onoma* „vardas“), reiškiantis tikrinį prekės vardą. Kai kurie kalbininkai pragmonimiką priskiria onomastikai¹, tačiau iš tikrųjų šios rūšies žodžių vieta kalbos leksikos sistemoje yra gana problemiška.

Pragmonimai buvo vartojami jau senovės Romoje, Ispanijoje, Egipte. Manoma, kad viena iš pirmykščių pragmonimų formų buvo antroponimas – meistro vardas. Savo vardu gamintojas ženklindavo padarytus gaminius (ginklus, muzikos instrumentus, indus ir kt.), ženklą juose iškalinėdamas, juos antspauduodamas ir pan. Tokie ženklai buvo vartojami net iki XVII a. Tačiau ilgainiui, vystantis prekybai, didėjo prekių gamybos apimtis, įvairėjo jų asortimentas. Meistro vardas pragmonimikai pasidarė nebepakankamas. Dėl to pradėti vartoti įžymių žmonių, mitologinių būtybių, literatūros herojų vardai, toponimai ir kt. Vėliau atėjo ir bendrinių daiktavardžių eilė. Tikriniais prekių vardais tampa brangakmenių, astronomijos ir meteorologijos reiškinių, gyvūnų ir kt. pavadinimai².

Mūsų spartaus ekonominio vystymosi amžiuje kartu su daugybe naujų prekių atsiranda ir gausybė jas pavadinančių tikrinių vardų. Dabartiniu metu būtų neįmanoma išsiversti nei vien tik su giminines sąvokas pavadinančiais terminais (pvz., *dviratis*, *fotoaparatas*, *televizorius* ir pan.), nei vien tik su rūšiniais pavadinimais (pvz., *moteriškas dviratis*, *spalvotas televizorius* ir pan.), nes vienos jų rūšies gaminama daugybė įvairių atmainų. Taigi pragmonimas dabar eina tarsi rūšiniu prekės pavadinimo papildu. Nenuostabu, kad tikriniai prekių vardai visame pasaulyje skaičiuojami milijonais. Jų yra žymiai daugiau, negu bet kurios kalbos žodžių. Mat pagal galiojančias taisykles ir standartus tos pačios grupės prekės negali gauti tapačių arba panašių pragmonimų.

1.2. Tikriniai vardai atlieka daugiausia žymimąją funkciją, o pragmonimai pirmiausia turi atlikti atraktyvinę (patraukiamąją, sudominamąją) ir estetinę funkciją. Todėl svarbus reikalavimas, kad pragmonimu einantis žodis asocijuotųsi su gaminiu, tiesiogiai ar netiesiogiai sietųsi su jo paskirtimi, savybėmis, išvaizda, žodžiu, išreikštų jo esmę. Tikriniai prekių vardai turi būti aiškios reikšmės, viena-reikšmiai, lengvai įsimenami, nesunkūs ištarti, kuo trumpesni žodžiai. Be abejo,

¹ Комолова З. П. Семантическая мотивированность прагмонимов. — Проблемы семантики. — М.: Наука, 1974, с. 333; Москович В. А. Товарные знаки. — В кн.: Ономастика. М., 1969, с. 251.

² Москович В. А. Товарные знаки. — Указ. соч., с. 252; Цепелевецкий А. М. Нужная книга. — Вопросы изобретательства, 1967, № 5, с. 54–55.

pragmonimais netampa neigiamą emocinį atspalvį turintys žodžiai³. Manoma, kad nereikėtų kurti abreviatūrinių pragmonimų, nes juos sunku atsiminti, nepatogu išstarti ir pan.⁴

Kuriant pragmonimus, aktuali jų motyvacijos problema. Tarybinė kalbininkė Z. Komolova, tyrinėjusi įvairių kalbų pragmonimus, nustatė, kad yra tikrinių prekių vardų, sukurtų tų pačių semantinės motyvacijos faktorių pagrindu. Autorės nuomone, tai leidžia kalbėti apie pragmonimikos universalijas. Pateikiama tokių universalijų pavyzdžių: 1) gaminio dydis, pvz.: motoroleris „Malyš“; 2) medžiaga, kuri yra viena iš sudedamųjų gaminio dalių, pvz.: saldainiai „Likernaja“; 3) žmogus ar daiktas, kuriam skirtas gaminys, pvz.: portatyvinė dujinė viryklė „Turst“; 4) gaminio kokybė, pvz.: „Lutčyj“ – metalinių gaminių valymo priemonė; 5) gaminio funkcija: „Miechočistka“ – priemonė spalvotam dirbtiniam kailiui valyti; 6) gaminio pagaminimo vieta, pvz., šaldytuvas „Penza“; 7) gaminių išleidžianti gamykla, pvz.: traktorius „Kirovec“; 8) to paties „būrio“ daiktas kaip ir pragmonimo „turėtojas“, pvz.: radiola „Simfonija“, „Gama“; 9) asmuo, kūrinys, įvykis, herojus, geografinis objektas ir pan., kuriam įprasminti skiriamas gaminys, kaip antai: saldainiai „Spartak“, laikrodis „Antarktida“⁵. Be abejo, turint omenyje prekių gausumą ir įvairumą, galima teigti, kad šių universalijų sąrašas nėra išsamus. Turbūt autorė to ir nesiekė. Ji tik norėjo parodyti kai kuriuos bendrus semantinės pragmonimų motyvacijos modelius.

Šio straipsnio tikslas aptarti vienos prekių grupės – 1950–1979 m. laikotarpio lietuviškų audinių pragmonimiką⁶. (Iki 1950 m. buvo gaminama tik keletas audinių su tikriniais pavadinimais. Tai vilnonis suknelinis audinys „Liuks“ ir drapas „Baltika“.) Didžiausias dėmesys skiriamas semantinių žodžių grupių – audinių pragmonimų kilmės šaltinių analizei, paliečiant šių šaltinių tinkamumo audinių pragmonimikai problemą. Straipsnyje parodytas tikrinių audinių pavadinimų skaičiaus kitimas, aptariami jų motyvacijos faktoriai, pateikiamos audinių pragmonimų kūrimo rekomendacijos⁶.

2. Lietuviškos audinių pragmonimikos apžvalga

2.1. Audinių mažmeninių kainų kainoraščių, valstybinių standartų, techninių sąlygų ir techninių aprašymų duomenimis, 1950–1979 m. respublikoje pragmonimais vadinti 789 audiniai, iš jų 411 vilnionių, 358 šilkiniai, 11 lininių ir 9 medvilniniai.

³ Москович В. А. Указ. соч., с. 253.

⁴ Савин-Лазарева Э. С. Вопросы выбора товарных знаков. – Вопросы изобретательства, 1967, № 6, с. 50.

⁵ Комолова З. П. Указ. соч., с. 337–338.

⁶ Pavyzdžiai imami iš Lietuvos TSR lengvosios pramonės ministerijos audinių pavyzdžių albumų, Lietuvos TSR lengvosios pramonės ministerijos techninių aprašymų registracijos žurnalo (1973–1979), Lietuvos TSR lengvosios pramonės ministerijos techninių sąlygų registracijos žurnalo (1966–1979) ir iš įvairių 1950–1979 m. laikotarpio audinių kainoraščių.

Pirmiausia pragmonimais imta vadinti vilnonius audinius. Be jau minėtų „Liuks“ ir „Baltikos“, 1955 m. pradėta gaminti vilnonį kostiuminį audinį „Drobė“, paltinį „Vasara“ (fabrikas „Drobė“), drapą „Spalis“ (fabrikas „Liteksas“). Šilkinųjų audinių tikriniai pavadinimai pasirodė truputį vėliau. 1957 m. „Kauno audiniai“ gamino šiuos šilkinuosius audinius: „Berželis“, „Genys“, „Gintaras“, „Kregždutė“, „Neris“, „Pavasaris“, „Snaigė“. 1959 m. atsirado keletas lininių audinių pragmonimų, kaip antai: suknelinis audinys „Banga“, medžiagos vaikiškiems drabužiams „Palanga“ ir „Vasara“. Tuo tarpu pirmasis medvilninių audinių pragmonimas pavartotas tik 1966 m. Tada fabrikas „Audėjas“ pradėjo gaminti gobeleną „Lietuva“. Lietuvos TSR gaminamųjų audinių tikrinių pavadinimų skaičiaus kitimas paskutiniaisiais trimis dešimtmečiais (1950–1979 m.) parodytas 1 lentelėje. Jau nuo 1960 m. audinių pragmonimų gerokai pagausėjo. Daugiausia jais pavadinama šilkinųjų ir vilninių audinių, mat jų gaminama žymiai daugiau ir įvairesnių negu lininių ir medvilninių.

2.2. Kalbant apie lietuviškų audinių pragmonimų motyvą, minėtina, kad dauguma šių tikrinių pavadinimų yra tarsi memorialiniai, t.y. remiasi gamtos reiškiniais, vietovardžiais, augalų, gyvūnų, gaminių, įrenginių ir kitais pavadinimais, taip pat atspindi žmonių dvasinės veiklos ir kūrybos sąvokas. Vienas kitas audinių pragmonimas yra ir kitokios motyvacijos, pvz.: gaminio kokybė (audinys „Liuks“ bei „Kristalas“ ir „Perlas“ – blizgantys audiniai); gaminio prigimtis (audiniai „Krepas“, „Bajus“); gaminio paskirtis (burių audinys „Jachta“); gaminių išleidžiantis fabrikas (audiniai „Drobė“, „Lima“, „Liteksas“).

Pragmonimų motyvą glaudžiai susijusi su jų šaltiniais. Kokių gi semantinių grupių žodžiai vartojami lietuviškiems audiniams sudaryti? Tai gamtos reiškinių pavadinimai, vietovardžiai, augalų, gyvūnų, gaminių ir įrenginių, žmonių pavadinimai, žmonių vardai, dvasinės žmonių veiklos ir kūrybos sąvokos (žr. 2 lentelę). 3 ir 4 lentelėse parodyta dar smulkesnė šilkinųjų ir vilninių audinių pragmonimų šaltinių semantinė klasifikacija.

Tinkamai parinkti tikriniai audinių pavadinimai vaidina teigiamą vaidmenį sudarant audinių asortimentą, teikia vartotojui informaciją apie gaminį, tarsi reklamuoja jį.

2.2.1. Gamtos reiškinių pavadinimai labiausiai būdingi šilkiniesiems audiniams (65 šilkinųjų audinių pragmonimai iš 108 šio kilmės šaltinio pragmonimų). Jie sudaro apie penktadalį šių audinių tikrinių vardų. Tai įvairių gamtinių medžiagų (pvz., „Gintaras“, „Perlas“, „Rubinas“, „Žėrutis“), dangaus kūnų (pvz., „Marsas“, „Saulė“), metų laikų (pvz., „Pavasaris“, „Vasara“), paros dalių (pvz., „Diena“, „Rytas“, „Vakaras“) ir kiti įvairūs pavadinimai, kaip antai: „Aidas“, „Giedra“, „Rasa“, „Verpetas“, „Žara“ ir pan. Šiais pragmonimais vadinama nemaža „Kauno audinių“ produkcijos dalis. Kai kurie jų siejasi su medžiagos paskirtimi, pvz., vakarinis audinys „Vakaras“, medžiagos išvaizda, pvz.: „Perlas“, „Kristalas“. Dauguma jų tiesiog skirti gamtos reiškiniams įprasminti.

2.2.2. Vilninių audinių pragmonimai gamtos reiškinius atspindi kiek silpniau (36 vilninių audinių pragmonimai iš 108 šio kilmės šaltinio pragmonimų). Jie sudaro tik apie dešimtąją dalį visų vilninių medžiagų tikrinių vardų. Pavyzdžiui,

vilnoniai sukneliniai audiniai „Banga“, „Pavasaris“, „Saulė“, kostiuminiai audiniai „Aidas“, „Gintaras“, „Rūkas“, paltiniai audiniai „Migla“, „Pūga“, „Snaigė“, „Sniegutis“, „Vaivorykštė“, „Žaibas“, „Žvaigždutė“, drapas „Šerkšnas“ ir kt.

Vilnonių audinių pavadinimo gamtos reiškinais apskritai peikti negalėtume. Tačiau negirtina tai, kad šiems audiniams (ypač kostiuminiams ir paltiniams) vartojami tų pačių gamtos reiškinių grupių arba tiesiog tie patys pavadinimai, kaip ir šilkiniams audiniams, pvz.: „Aidas“, „Giedra“, „Gintaras“, „Migla“, „Pūga“, „Putė“, „Rytas“, „Vaivorykštė“, „Vasaris“ ir kt. Juk vilnoniai audiniai storesni, šiurkštesni, todėl ir jų pragmonimai turėtų kelti kiek kitokius vaizdinius.

2.2.3. Vietovardžiai dažniausiai vartojami vilnonių audinių tikriniais pavadinimams sudaryti (137 vilnonių audinių pragmonimai iš 190 šio šaltinio pragmonimų ir trečdalis iš visų vilnonių audinių pragmonimų). Tai etnografinių sričių, gyvenviečių, jūrų, ežerų, upių, piliakalnių ir kt. vardai. Gausiausiai vietovardžiai parenkami paltiniams audiniams, pvz.: „Akmenė“, „Dainava“, „Dangė“, „Dubysa“, „Gondinga“, „Juodkrantė“, „Puožas“, „Sartai“, „Žeimena“ ir drapams, kaip antai: „Ančia“, „Dūkštas“, „Kaunas“, „Kauno marios“, „Neris“, „Nevėžis“, „Palanga“, „Rambynas“, „Šatrija“ ir pan. Vilnonių kostiuminių audinių šiais pragmonimais vadinama tik 20, pvz.: „Akmena“, „Kražiai“, „Merkys“, „Nida“, „Naglis“, „Nosas“, „Pandėlys“, „Turmantas“, „Venta“ ir kt., o suknelinių vos keletas – „Dainava“, „Neringa“ ir kt.

Vilnonių audinių tikrinių pavadinimų kūrimui iš vietovardžių reikėtų pritariti. Tai didelė leksikos grupė. Joje galima rasti daug ir įvairių pragmonimikai tinkamų pavadinimų.

2.2.4. Šilkinų audinių vietovardžiais nusakoma tik apie septintadalį visų šilkinų audinių (48 pragmonimai iš 190 šio šaltinio tikrinių vardų), pvz.: „Baltija“, „Dainava“, „Dubysa“, „Naglis“, „Neva“, „Nevėžis“, „Praha“, „Tokijo“, „Vilnius“, „Žalgiris“ ir kt. Daugiausia šiam reikalui vartojami gyvenviečių ir upių pavadinimai.

2.2.5. Apie penktadalį vilnonių audinių tikrinių vardų – augalų pavadinimai (81 pragmonimas iš 150 šio šaltinio pragmonimų). Daugiausia tai gėlių (pvz., „Aguona“, „Jurginas“, „Raganė“, „Tulpė“), medžių ir krūmų (pvz., „Akacija“, „Ažuolas“, „Ažuoliukas“, „Eglė“, „Eglutė“, „Liepa“, „Putinas“, „Skroblas“, „Uosis“), vaisių ir uogų (pvz., „Avietė“, „Svarainis“, „Riešutas“), augalų dalių (pvz.: „Lapas“, „Žiedelis“) pavadinimai. Augalų pavadinimai ypač dažnai vartojami vilnonių suknelinių ir vilnonių kostiuminių audinių pragmonimams sudaryti.

2.2.6. Gana daug šilkinų audinių apibūdinama augalų pavadinimais (66 šilkinų audinių pragmonimai iš 150 šio tikrinių vardų šaltinio žodžių), pvz.: „Aguona“, „Astra“, „Jurginas“, „Kamelija“, „Kaštanas“, „Lazdynas“, „Palmė“, „Riešutas“, „Uoga“, „Žilvitis“ ir kt. Gėlių ir medžių vardai sudaro maždaug po trečdalį šilkinų audinių tikrinių pavadinimų. Tačiau gėles reiškiančių žodžių (ypač šilkiniams audiniams pavadinti) galėtų būti vartojama dar daugiau. Juk gėlės geriau negu medžiai gali apibūdinti šilkinų audinių tekstūrą, jų švelnumą, spalvų žaismingumą.

2.2.7. Šilkinų ir vilninių audinių pragmonimikoje randame ir gyvūnų pavadinimus reiškiančių daiktavardžių. Jais įvardyta 49 šilkiniai ir 45 vilniniai audiniai. Labiausiai paplitę paukščius ir gyvulius bei žvėris reiškiantys daiktavardžiai, pvz.: šilkiniai audiniai „Aras“, „Dagilis“, „Garnys“, „Genys“, „Geniukas“, „Pingvinas“, „Povas“ bei „Avinėlis“, „Briedis“, „Zuikis“ ir pan. Vilniniai audiniai: „Garnys“, „Genys“, „Kielė“, „Pelėda“, „Pingvinas“, „Briedis“, „Stumbras“, „Šernas“ ir kt.

Kalbant apie šilkinis audinius, minėtina, kad gyvulius bei žvėris reiškiantys daiktavardžiai ypač būdingi dirbtiniams kailiams, pvz.: „Avinėlis“, „Katinėlis“, „Leopardas“, „Mopsas“, „Pudelis“, „Ūdra“ ir kt. Tai vykę pragmonimai, gerai atspindintys dirbtinio kailio išvaizdą.

2.2.8. Gaminių ir įrenginių pavadinimais daugiausia apibūdinami šilkiniai audiniai (30 šilkinų audinių tikrinių vardų iš 50 šio šaltinio pragmonimų), pvz.: „Arfa“, „Fleita“, „Jachta“, „Kanklės“, „Karuselė“, „Palydovas“, „Raketa“, „Skudutis“ ir kt. Vieni iš šių pragmonimų (pvz., burių audinys „Jachta“) parodo audinio paskirtį, kiti (pvz., muzikos instrumentai „Kanklės“, „Skudutis“) gerai tinka audinio išvaizdai, jo švelnumui, lengvumui nusakyti.

2.2.9. Vienas kitas audinys vadinamas įmonių pavadinimais, pvz.: vilniniai audiniai „Drobė“, „Lima“, „Liteksas“. Šilkiniam audiniui duotas abreviatūrinis pavadinimas „Ziko“ (Ziberto šilko kombinatas). Abreviatūriniams audinių pavadinimams nereikėtų pritarti jau vien dėl to, kad dažnai jie esti suprantami tik patiems gamintojams.

2.2.10. Apie penktadalis vilninių ir tiek pat šilkinų audinių pragmonimų – vienokie ar kitokie žmonių pavadinimai. Tai literatūros herojų (pvz., „Buratinas“, „Coliukė“, „Pelenė“), mitologinių būtybių (pvz., „Aitvaras“, „Laumė“), etnografinių Lietuvos sričių ar miestų gyventojų (pvz., „Dzūkė“, „Kaunietė“, „Žemaitis“), žmonių grupių bei profesijų pavadinimai (pvz., „Medžiotojas“, „Moksleivė“, „Pionierius“, „Žvejas“), amžiaus tarpinių (pvz., „Jaunystė“, „Mažylė“), giminystės ryšių (pvz., „Sesutė“, „Uošvė“) ir pan. pavadinimai. Ypač populiarūs įprastiniai žmonių vardai. Jais daugiausia linkstama vadinti šilkinis suknelinius audinius, pvz.: „Asta“, „Gintė“, „Gražina“, „Milda“, „Ona“, „Silva“, „Stasė“, „Vida“, „Jūratė“, taip pat ir vilnones suknelines medžiagas, kaip antai: „Asta“, „Elvyra“, „Judris“, „Jūratė“, „Lina“, „Milda“, „Nijolė“ ir kt. Istorinių asmenybių vardai gana populiarūs drapams pavadinti, pvz.: „Mantas“, „Margiris“, „Mindaugas“, „Vytenis“, „Žygimantas“ ir kt.

Drapų pragmonimų dalį – istorinių asmenybių vardus – galėtume laikyti memorialiniais. Jie sukelia didingumo, iškilmingumo įspūdį, kuris neblogai dera prie šių medžiagų storumo, sunkumo. Tačiau ateityje, kuriant audinių tikrinius pavadinimus, žmonių vardų nereikėtų pernelyg dažnai naudoti.

2.2.11. Dalies audinių tikriniai pavadinimai – dvasinės žmonių veiklos bei kūrybos sąvokos. Čia atsispindi literatūros formos ar žanrai (pvz., „Baladė“, „Pasaka“, „Sakmė“), meno sąvokos (pvz., „Etiudas“), šokių (pvz., „Kepurinė“, „Rumbo“, „Suktinis“, „Tango“) pavadinimai, sportas (pvz., „Sambo“, „Šachmatai“), mados kryptys (pvz., „Midī“). Gana ryškios šioje grupėje žmonių santykių (pvz., „Draugystė“, „Talka“), žmonių idealų (pvz., „Laisvė“, „Pažanga“, „Taika“)

sąvokos, dvasinės žmonių būsenos (pvz., „Laimė“, „Ramybė“, „Romantika“, „Svajonė“, „Viltis“). Daugiausia (41 iš 53 šio šaltinio pragmonimų) dvasinės žmonių veiklos ar kūrybos sąvokomis vadinami šilkiniai audiniai. Tinkamai parinkti šios grupės pragmonimai leidžia gražiai įprasminti audinius.

2.2.12. Lininių ir medvilninių audinių tikrinių pavadinimų negausu (lininių – 11, medvilninių – 9 pragmonimai). Lininių medžiagų pragmonimai – tai gamtos reiškinius žymintys žodžiai (pvz., „Aušra“, „Banga“, „Pavasaris“, „Vaivorykštė“, „Vasara“), vietovardžiai (pvz., „Minija-4“, „Palanga“, „Širvėna“), augalų pavadinimai (pvz., „Aguona“, „Liepa“, „Rūta“).

Trys medvilninių audinių pragmonimai – tai žmonių pavadinimai („Džūkė“, „Elzė“, „Sūdūvietė“); po kelis jų sutampa su gamtos reiškinių (pvz., „Rytas“, „Ruduo“) ir vietovardžių (pvz., „Lietuva“, „Neris“) pavadinimais, vienas – įmonės pavadinimas („Audėjas“).

2.3. Apžvelgus lietuvišką audinių pragmoniką, matyti dalinė tikrinių pavadinimų specializacija pagal audinių grupes ir kartu pagal fabrikus. Tokia specializacija laikytina teigiamu dalyku. Ji atsirado, pradėjus atskiriems fabrikams savo produkciją vadinti vienos ar kelių semantinių grupių pragmonimais. Pavyzdžiui, „Laisvės“ fabrikas vilnonius paltinius ir kostiuminius audinius daugiausia pavadina ežerų vardais, pvz.: „Gelvis“, „Gilutis“, „Narutis“, „Nosas“, „Puožas“, „Senkutis“, „Šlavantas“, „Vėlys“, „Žaltytis“, „Žuvintas“ ir kt. „Nemuno“ fabriko vilnoniai paltiniai ir kostiuminiai audiniai dažniausiai turi gyvenamųjų vietų vardus, kaip antai: „Kelmė“, „Kražiai“, „Lieplaukė“, „Pandėlys“, „Telšiai“, „Utena“. Tačiau šie fabrikai tikrinius audinių pavadinimus galėtų specializuoti ir smulkiau, t.y. pagal audinio paskirtį. Pavyzdžiui, paliekant gyvenviečių pavadinimus „Nemuno“, o ežerų „Laisvės“ paltiniams audiniams, reikėtų paieškoti naujų pragmonimų grupių šių fabrikų gaminamoms kostiuminėms medžiagoms. Drapai – daugiausia „Litekso“ produkcija. Tai stori, sunkūs audiniai, todėl jiems parinkti memorialiniai, tarsi iškilmingumo atspalvį turintys pavadinimai, pvz.: miestų („Kaunas“, „Vilnius“), istorinių bei įžymių vietovių („Pilėnai“, „Stelmužė“), gamtos paminklų („Puntukas“), upių („Neris“, „Nevėžis“), kalnų („Rambynas“, „Šatrija“), istorinių asmenybių („Mindaugas“, „Vytenis“, „Žygimantas“) vardai. Atrodo, kad šie pragmonimai vykę, tačiau kažin ar nevertėtų sumažinti drapų tikrinių vardų šaltinių semantinių grupių skaičių.

2.3.1. Didžiausią vilnonių kostiuminių audinių dalį gamina „Drobės“ susivienijimas. Šie audiniai dažniausiai vadinami medžius (pvz., „Ažuolas“, „Beržas“, „Gluosnis“, „Kaštanas“, „Klevas“, „Putinas“) bei paukščius (pvz., „Apuokas“, „Garnys“, „Gužutis“, „Kėkštas“, „Kikilis“, „Kurtinys“, „Laukys“, „Žvirblis“) reiškiančiais daiktavardžiais. Tokie pragmonimai gana geri: medžio žievę bei skerspjuvį, taip pat paukščio plunksnas iš dalies gali imituoti vilnonio kostiuminio audinio raštas. Tačiau paukščių pavadinimų nereikėtų vartoti „Drobės“ gaminiams vilnoniams sukneliniams audiniams pavadinti, pvz.: „Gervė“, „Kielė“, „Volungė“ ir kt.

2.3.2. Vilnonių suknelinių audinių asortimentas siauresnis negu šilkinųjų. Jie daugiausia gaminami vienspalviai. Dauguma jų turi pragmonimus, sukurtus auga-

Lietuvos TSR gamintų audinių pragmonimų

Laikotarpis	Vilnonių		Šilkinų	
	skaičius	%	skaičius	%
1950–1959 m.	56	13,63	20	5,59
1960–1969 m.	209	50,85	134	37,43
1970–1979 m.	146	35,52	204	56,98
Iš viso	411	100,00	358	100,00

Lietuvos TSR 1950–1979 m. gamintų

Grupė	Vilnoniai		Šilkiniai	
	skaičius	%	skaičius	%
Gamtos reiškiniai	36	8,76	65	18,16
Vietovardžiai	137	33,33	48	13,41
Augalų pavadinimai	81	19,71	66	18,43
Gyvūnų pavadinimai	46	11,19	49	13,69
Gaminių ir įrenginių pavadinimai	20	4,87	30	8,38
Įmonių pavadinimai	4	0,97	1	0,28
Žmonių vardai	76	18,49	58	16,20
Žmonių dvasinės veiklos, kūrybos sąvokos	11	2,68	41	11,45
Iš viso	411	100,00	358	100,00

1 lentelė

skaičiaus kitimas 1950–1979 m.

Lininių		Medvilninių		Iš viso	
skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%
3	27,27	–	–	79	10,01
8	72,73	1	11,11	352	44,61
–	–	8	88,89	358	45,38
11	100,00	9	100,00	789	100,00

2 lentelė

audinių pragmonimai pagal kilmės šaltinius

Medvilniniai		Lininiai		Iš viso	
skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%
2	22,22	5	45,46	108	13,69
2	22,22	3	27,27	190	24,08
–	–	3	27,27	150	19,01
–	–	–	–	95	12,04
–	–	–	–	50	6,34
1	11,11	–	–	6	0,76
3	33,34	–	–	137	17,36
1	11,11	–	–	53	6,72
9	100,00	11	100,00	789	100,00

lų pavadinimų pagrindu, pvz.: „Aguona“, „Alyva“, „Flioksas“, „Lubinas“, „Petunija“, „Pipiras“. Šiuos audinius ir ateityje tikslinga vadinti vienspalvių gėlių, vaisių, uogų pavadinimais. Šilkinųjų audinių raštai ryškesni, dažniausiai margi. Jiems tinka margažiedės gėles, gamtos reiškinius ar dvasines žmonių kūrybos sąvokas nusakantys žodžiai. Turbūt nevertėtų šilkinųjų audinių vadinti vietovardžiais, medžiais, o ypač – žmonių vardais.

2.3.3. Neblogi vaikiškų audinių pragmonimai. Ypač vykę literatūros herojus reiškiantys tikriniai audinių vardai, pvz.: „Coliukė“, „Nežiniukas“, „Spragtukas“ bei mažiškieji daiktavardžiai, kaip antai: „Drugelis“, „Kanarėlė“, „Karosiukas“, „Putinėlis“, „Žiedelis“ ir kt.

2.4. Ateityje tobulinant audinių pragmonimų sistemą, pravartu būtų kiekvieno fabriko gaminamoms atskiroms audinių grupėms pagal paskirtį parinkti po vieną ar kelias vyraujančias tikrinių audinių pavadinimų semantines grupes.

Keičiantis audinių asortimentui, sunku pasiekti, kad tikriniai audinių pavadinimai gyvuotų ilgesnį laiką, keletą dešimtmečių, kaip pavyzdžiui, „Baltika“, „Liuks“. Tačiau didesnis audinių pragmonimų pastovumas vis dėlto būtų teigiamas dalykas. Kaip šį klausimą išspręsti, verta pamąstyti gamybininkams. Vargu ar tikslinga suteikti audiniui naują tikrinį pavadinimą tik nežymiai pakeitus medžiagos struktūrą. Tokiu atveju galėtume vartoti pragmonimų serijas, nurodančias gamybos metus arba audinio eilės numerį. Vienas kitas panašus bandymas pasitaikė. Pavyzdžiui, „Drobė“ gamino audinį „Krepas-65“, „Liteksas“ – „Neringa-2“, „Stumbras-2“, „Laisvė“ – „Taurus-2“ ir kt.

Nemažas lietuviškų audinių pragmonimų trūkumas tas, kad neretai tas pats žodis vartojamas keliems skirtingiems gaminiams pavadinti. Tokių pavadinimų, straipsnio autorės duomenimis, yra net 123. Dažniausiai sutampa vilnonio ir šilkinio audinio pragmonimai, pvz.: vilnonis paltinis audinys ir šilkinis suknelinis audinys „Akacija“ (1970 m.), vilnonis paltinis ir šilkinis suknelinis audinys „Asta“ (1974 m.), vilnonis paltinis audinys „Šilas“ (1976) ir šilkinis suknelinis audinys „Šilas“ (1976). Vienodai („Neris“) vadinamas šilkinis audinys (1957–1979 m.) ir vilnonis gobelenas (1970 m.). Sutampa kelių vilnonių ir lininių audinių tikriniai pavadinimai, pvz.: vilnonis suknelinis audinys „Aušra“ (1965 m.) ir lininis portjerinis audinys „Aušra“ (1966 m.), vilnonis drapas „Palanga“ (1957 m.) ir lininis audinys vaikiškiems drabužiams „Palanga“ (1959 m.). 29 iš 123 audinių pragmonimų kartoja si net tris kartus, pvz.: „Rytas“ – vilnonis kostiuminis audinys (1965 m.), šilkinis suknelinis audinys (1967, 1979 m.) ir medvilninis suknelinis audinys (1979 m.); „Vaivorykštė“ vadinamas vilnonis paltinis audinys (1965 m.), šilkinis suknelinis audinys (1968 m.) ir lininis suknelinis audinys (1969 m.).

Tokie pasikartojantys pragmonimai menkai informuoja pirkėjus apie audinio grupę, jo paskirtį, gamintoją. Todėl kuriant tikrinius audinių pavadinimus, reikėtų daugiau išradingumo.

Lietuviškų audinių pragmonimų kūrėjai kartais vartoja netaisyklingas, nenormines sąlyginių pavadinimų formas, pvz.: „Astra“ (= „Astras“), „Dangė“ (= „Dangė“), „Gondinga“ (= „Gandinga“), „Kadugys“ (= „Kadagys“), „Kaštanas“

Šilkinių audinių (1950—1979 m.) pragmonimai pagal kilmės šaltinius

Grupė, pogrupis	Skaičius	%
I. Gamtos reiškiniai:		
1) gamtinės medžiagos	10	15,38
2) dangaus kūnai	6	9,23
3) metų laikai	4	6,15
4) mėnesiai	4	6,15
5) paros dalys	3	4,62
6) įvairūs	38	58,47
Iš viso	65	100,00
II. Vietovardžiai:		
1) etnografinės sritys	5	10,42
2) gyvenvietės	19	39,59
3) jūros	1	2,08
4) ežerai	—	—
5) upės	15	31,25
6) kalnai	1	2,08
7) įvairūs	7	14,58
Iš viso	48	100,00
III. Augalų pavadinimai:		

3 lentelės (tesinys)

Grupė, pogrupis	Skaičius	%
1) medžiai	24	36,36
2) gėlės	26	39,39
3) vaisiai	1	1,52
4) uogos	3	4,55
5) įvairūs	12	18,18
Iš viso	66	100,00
IV. Gyvūnų pavadinimai:		
1) gyvuliai	18	36,74
2) paukščiai	26	53,06
3) vabzdžiai	4	8,16
4) įvairūs	1	2,04
Iš viso	49	100,00
V. Gaminių bei įrenginių pavadinimai:		
1) gaminiai	21	70,00
2) įrenginiai	9	30,00
Iš viso	30	100,00
VI. Žmonių vardai:		
1) asmenvardžiai	34	58,62
2) literatūros herojai	6	10,34

Grupė, pogrupis	Skaičius	%
3) mitologiniai vardai	7	12,07
4) įvairūs	11	18,97
Iš viso	58	100,00
VII. Žmonių dvasinės veiklos, kūrybos sąvokos:		
1) literatūros	6	14,63
2) muzikos	6	14,63
3) meno	3	7,32
4) sporto, šokių, žaidimų	10	24,39
5) žmonių dvasinės būsenos, minčių, jausmų	13	31,71
6) įvairūs	3	7,32
Iš viso	41	100,00

(= „Kaštonas“), „Lavanda“ (= „Levanda“), „Tokijo“ (= „Tokijas“), „Topolis“ (= „Tuopa“), „Žvejas“ (= „Žvejys“) ir kt.

Audinių pragmonimų variantus bei dubletus skirtingiems audiniams pavadinti galima pateisinti, pvz.: „Eglė“ ir „Eglutė“, „Lakštingala“ ir „Lakštutė“, „Pūkas“ ir „Pūkelis“, „Snaigė“ ir „Snieguolė“, „Svaja“ ir „Svajonė“, „Garnys“ ir „Gužutis“, „Konvalija“ ir „Pakalnutė“, „Salvija“ ir „Šalavijas“ ir pan. Tačiau į daugia-reikšmius žodžius, darantis tikrinius audinių pavadinimus, orientuotis nereikėtų.

Dauguma tikrinių audinių pavadinimų sudaryta perkėlus gyvūnų, gamtos reiškinių, augalų pavadinimų reikšmę. Tik labai retai vieną kitą pragmonimą galima priskirti galūninei darybai, pvz.: „Šviesė“, „Žiedė“. Tačiau tokių vedinių labai nedaug. Ateityje lietuviškų audinių pragmonimų darybą reikėtų pajvairinti. Negausu taip pat sudėtinių pragmonimų, pvz.: „Jūrinis krepas-74“, „Kauno marios“, „Lietuviškas drapas“ ir kt.

Kilmės atžvilgiu dauguma audinių pragmonimų – lietuviški žodžiai. Tarp-tautinių pasitaiko vienas kitas, pvz.: „Akacija“, „Apolonas“, „Flioksas“, „Fragmentas“, „Narcizas“, „Marsas“, „Orbita“, „Palmė“, „Reljefas“, „Šachmatai“ ir kt.

Vilnonių audinių (1950–1979 m.)

Grupė, pogrupis	Sukneliniai		Kostiuminiai		skaičius
	skaičius	%	skaičius	%	
I. Gamtos reiškiniai:					
1) gamtinės medžiagos	–	–	1	16,67	8
2) dangaus kūnai	2	28,57	–	–	1
3) metų laikai	1	14,29	1	16,67	3
4) mėnesiai	–	–	1	16,67	1
5) paros dalys	–	–	1	16,67	–
6) įvairūs	4	57,14	2	33,32	6
Iš viso	7	100,00	6	100,00	19
II. Vietovardžiai:					
1) etnografinės sritys	2	100,00	1	5,00	5
2) gyvenvietės	–	–	12	60,00	45
3) jūros	–	–	–	–	–
4) ežerai	–	–	4	20,00	19
5) upės	–	–	2	10,00	16
6) kalnai	–	–	1	5,00	–
7) įvairūs	–	–	–	–	3
Iš viso	2	100,00	20	100,00	88
III. Augalų pavadinimai:					

pragmonimai pagal kilmės šaltinius

Paltiniai	Drapai		Baldu		Iš viso	
	%	skaičius	%	skaičius	%	skaičius
42,11	1	25,00	–	–	10	27,78
5,26	1	25,00	–	–	4	11,11
15,79	–	–	–	–	5	13,89
5,26	1	25,00	–	–	3	8,33
–	–	–	–	–	1	2,78
31,58	1	25,00	–	–	13	36,11
100,00	4	100,00	–	–	36	100,00
5,68	1	4,17	–	–	9	6,57
51,13	10	41,66	2	66,67	69	50,36
–	1	4,17	–	–	1	0,73
21,60	4	16,67	–	–	27	19,71
18,18	5	20,83	–	–	23	16,79
–	2	8,33	1	33,33	4	2,92
3,41	1	4,17	–	–	4	2,92
100,00	24	100,00	3	100,00	137	100,00

Grupė, pogrupis	Sukneliniai		Kostiuminiai		skaičius
	skaičius	%	skaičius	%	
1) medžiai	5	17,86	19	67,86	13
2) gėlės	17	60,71	4	14,28	7
3) vaisiai	–	–	1	3,57	–
4) uogos	1	3,57	–	–	1
5) įvairūs	5	17,86	4	14,29	3
Iš viso	28	100,00	28	100,00	24
IV. Gyvūnų pavadinimai:					
1) gyvuliai	–	–	2	7,69	1
2) paukščiai	5	100,00	24	92,31	8
3) vabzdžiai	–	–	–	–	2
4) įvairūs	–	–	–	–	1
Iš viso	5	100,00	26	100,00	12
V. Gaminių ir įrenginių pavadinimai:					
1) gaminiai	2	50,00	5	100,00	5
2) įrenginiai	2	50,00	–	–	–
Iš viso	4	100,00	5	100,00	5
VI. Žmonių vardai:					
1) asmenvardžiai	18	90,00	1	14,29	25

4 lentelė (tęsinys)

Paltiniai	Drapai		Baldu		Iš viso	
	%	skaičius	%	skaičius	%	skaičius
54,16	1	100,00	–	–	38	46,91
29,17	–	–	–	–	28	34,57
–	–	–	–	–	1	1,24
4,17	–	–	–	–	2	2,47
12,50	–	–	–	–	12	14,81
100,00	1	100,00	–	–	81	100,00
8,33	2	66,67	–	–	5	10,87
66,67	1	33,33	–	–	38	82,61
16,67	–	–	–	–	2	4,35
8,33	–	–	–	–	1	2,17
100,00	3	100,00	–	–	46	100,00
100,00	3	100,00	3	100,00	18	90,00
–	–	–	–	–	2	10,00
100,00	3	100,00	3	100,00	20	100,00
67,57	3	25,00	–	–	47	61,84

Grupė, pogrupis	Sukneliniai		Kostiuminiai		skaičius
	skaičius	%	skaičius	%	
2) literatūros herojai	–	–	1	14,29	2
3) mitologiniai vardai	1	5,00	2	28,57	5
4) įvairūs	1	5,00	3	42,85	5
Iš viso	20	100,00	7	100,00	37
VII. Žmonių dvasinės veiklos, kūrybos sąvokos:					
1) muzikos	–	–	1	50,00	2
2) meno	–	–	–	–	1
3) sporto	–	–	–	–	1
4) žmonių dvasinės būsenos, minčių, jausmų	–	–	–	–	1
5) įvairūs	–	–	1	50,00	–
Iš viso	–	–	2	100,00	5

A. Montvilienė

Leidiny s apie prancūzų medicinos terminiją

Širkienė V. Prancūzų kalbos medicininė terminija. – V., 1977, 88 p. [Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija. Kauno medicinos institutas].

Kauno medicinos instituto užsienio kalbų dėstytojai yra parengę ir išleidę nemažai mokomųjų medicinos terminų žodynėlių, skirtų šio instituto studentams. Tokia dėstytojų veikla visai remtina ir skatintina. Mokomieji terminų žodynai bei žodynėliai yra ne tik svarbi pagalbinė literatūra studentams – jie gali padėti tvarkyti, vienodinti ir diegti į vartoseną norminius taisyklingus terminus, šalinti terminologijos trūkumus, išaiškinti jos spragas. Taigi tinkamai parengtas, suderintas su atitinkamos srities (šiuo atveju medicinos) specialistais bei kalbininkais terminologais mokomasis terminų žodynelis gali veiksmingai padėti tobulinti atitinkamos srities terminiją. Ypač tai pasakytina apie terminologiją tų mokslo sričių (tarp jų ir medicinos), kurių nėra stambių lietuviškų aiškinamųjų bei atitinkamų kalbų verčiamųjų norminamųjų terminų žodynų.